

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14784916>

MUZEYLARDA GEOGRAFIK KO'RGAZMALARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA UNGA INNOVOTSION YONDASHUV

Sattorova Xurshida Nurmatovna

Termiz davlat-muzey qo'riqxonasida ilmiy xodim

Annotatsiya: Ushbu maqolada muzeylarda geografik ko'rgazmalarning o'ziga hos xususiyatlari hamda ularga innovatsion yondashuv va bu orqali muzeylarga tashrif buyuruvchilar sonini ko'pyatirish qolaversa, tashrif buyuruvchilar ma'naviy ozuqa olishiga zamonaviy yondashuvlar haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: muzey, geografik ko'rgazma, innovatsion yondashuv, madaniy va ma'rifiy, moddiy madaniyat, raqamli madaniyat.

Аннотация: В статье рассматриваются уникальные особенности географических экспозиций в музеях и инновационные подходы к ним, позволяющие увеличить число посетителей музеев и обеспечить их духовное питание.

Ключевые слова: музей, географическая экспозиция, инновационный подход, культурно-просветительская деятельность, материальная культура, цифровая культура.

Abstract: This article discusses the specific features of geographical exhibitions in museums and an innovative approach to them, and modern approaches to increasing the number of visitors to museums, as well as providing visitors with spiritual nourishment.

Keywords: museum, geographical exhibition, innovative approach, cultural and educational, material culture, digital culture.

Kirish. Hozirgi kunda jamiyat hayotida, xalqni fan va madaniyat bilan yaqindan tanishuvida, ilm-fan va madaniyat rivojida, shuningdek xalq maorifida muzeylarning o'rnini tabori o'sib bormoqda. Mustaqillik tufayli respublikamizda muzeylarga bo'lgan e'tibor yanada oshdi.

Inson tinimsiz go'zallikka intiladi, go'zallikni ijod qilmasdan, undan ma'naviy-ruhiy zavq olmasdan va shu orqali o'z turmushini bezatmasdan yashay olmaydi. Dunyodagi barcha xalqlar kabi o'zbek xalqi ham juda qadim davrlardan buyon xalq ruhiyati, turmush sharoitlarini o'zida aks ettiruvchi amaliy san'at asarlarini yaratib kelgan. Tabiiyki, moddiy madaniyat mahsuli bo'lgan xalq amaliy san'at asarlari ijtimoiy hayotning bir bosqichidan ikkinchisiga meros bo'lib o'tib, avlodlarning beqiyos madaniy boyligiga aylanib boraveradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Muzeylar madaniy-ma'rifiy muassasa hisoblanib, ularning uning vazifasi tarixiy hujjatlar, madaniy va ma'naviy yodgorliklarni to'plash, tabiiy boyliklardan namunalar jamlash va saqlash, ularni ilmiy jihatdan o'rganib ko'rgazmalarga qo'yish va keng xalq ommasiga havola qilishdan iborat. Muzeylar aholining keng tabaqalari o'rtasida madaniy-ma'rifiy ishlarni olib boradi. Muzeylar faoliyati xalqning tarixiy taraqqiyot jarayonida rivojlanib borishi, qo'lga kiritgan yutuqlari hamda qoldirgan boy madaniy-ma'naviy merosi xususida juda katta bilimlar beradi. Muzeylar madaniy-ma'rifiy muassasa sifatida ommaning ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish, ularni ma'naviy kamolotga yetkazishning eng yetakchi vositalaridan hisoblanadi.

Bugungi kunda yurtimizda yangi-yangi muzeylarning tashkil etilishi, poytaxtdagi eng yirik va nufuzli Temuriylar davri tarixi, qatag'on qurbonlari xotirasi, mamlakatimiz janubida joylashgan Termiz davlat-muzey qo'riqxonasini ochilishi esa hukumatimiz tomonidan muzey va muzeyshunoslik sohasida nihoyatda katta ishlarning amalga oshirilayotganidan dalolat beradi. Yangi muzeylarning tashkil etilishi bilan bir qatorda shu vaqtgacha ham faoliyat ko'rsatib turgan barcha kattakichik muzeylar faoliyatini tubdan yaxshilash, milliy istiqlol ruhida qayta tashkil etish masalasiga ham alohida e'tibor bilan qaralmoqda. Barcha viloyat hududlarida

joylashgan boshqa muzeylar faoliyatida ham yangilanish, yaxshilanish sari qadam qo'yilayotgani sezilib turibdi.

Muzeylar faoliyatini yaqindan o'rganish, ularning mazmun va ma'no jihatdan rang-barang turlarini ajrata bilish, xalq ommasi orasida keng targ'ib etishning xilma-xil usullarini joriy qilish mavzuning dolzarbligidan dalolat beradi. Mavzuning dolzarbligi yana shunda ko'rinadiki, ijtimoiy-madaniy taraqqiyotning hozirgi bosqichida muzeylar faoliyatini umumiy tarzda tahlil etish, undan xulosalar chiqarish juda muhimdir.

Muhokama. Muzeyning ko'rgazma maydonida muzey faoliyatining barcha sohalariga innovatsiyalarni joriy etishning zamonaviy tendentsiyalari eng faol qo'llaniladi. Hozirgi kunda muzeylarga geografik ko'rgazmani interaktiv va tashrif buyuruvchi uchun jozibador qiladigan, zamonaviy tashrif buyuruvchi talab qiladigan keng turdagi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari mavjud. Bundan tashqari, bunday texnologiyalar qiziqish uyg'otishi va tashrif buyuruvchining ko'rgazma bilan gid yordamisiz tanishishiga yordam berishi mumkin. Bugungi kunda muzeyga tashrif buyuruvchilarning "axborot yolg'izligi" muammosi qayd etilgan. Ushbu muammoni bartaraf etish va tashrif buyuruvchilarga ko'rgazmaga qo'yilgan ashyolar haqida yetarli ma'lumotga ega bo'lishlari uchun muzeylar multimedia va boshqa interaktiv texnologiyalarni o'z ichiga olgan holda ko'rgazma maydonlarini modernizatsiya qilinoqda. Shu bilan birga, barcha toifadagi tashrif buyuruvchilar, raqamli texnologiyalardan samarali foydalana olmaydi. Masalan, keksa avlod vakillari "*raqamli madaniyat*" innovatsiyalarini idrok etishga to'liq tayyor emaslar [1]. Bu holda muzey xodimlarining vazifasi tashrif buyuruvchilarga innovatsiyalardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlarini tushunishga yordam berishdir. Shu bilan birga, yana bir muammo bor: uyushgan guruhlarda muzeyga tashrif buyurganingizda, gidsiz ishlashning iloji yo'q. Shu munosabat bilan o'rinli savol tug'iladi: ekskursiya o'tkazishda ko'rgazmaga kiritilgan yangiliklardan ekskursiya gid tomonidan qanday foydalanish kerak? Bunday ko'rgazma maydonlarida ekskursiyalarni o'tkazish metodologiyasi va texnikasi hali shakllanish bosqichida. Masalan, 2020- yilda

Kuzbass davlat o'lkashunoslik muzeyi tabiat bo'limining keng ko'lamli reekspozitsiyasi bo'lib o'tdi. Yangi ko'rgazma maydoni zamonaviy tashrif buyuruvchilar talablaridan kelib chiqib qurilgan.

Bugungi kunda muzeylar turli xil raqamli texnologiyalardan foydalanmoqda va tadqiqotchilar ularni guruhlash va tizimlashtirishga harakat qilmoqdalar. Ko'rgazma innovatsiyalarining eng keng tarqalgan turlari geografik texnologiyalar (gologrammalar, , kublar va boshqalar), xaritalash, multimedia proyektorlari va LED panellar, video devorlar, panoramali tasvirlardir. Multimedia ekranlari allaqachon muzeylar uchun an'anaviy yechimga aylangan. Bunday ekranlar ko'rgazma bilan bog'liq videoni ko'rsatishi yoki uning mazmunini yaxshiroq tushunishga yordam beradigan ma'lumotlarni o'z ichiga olishi mumkin. Panoramali tasvirlar hajmli 3D proyeksiyadir. Ushbu texnologiya tufayli tashrif buyuruvchi o'zini boshqa voqelikka botganini his qiladi va sodir bo'layotgan voqealarga bevosita aloqadorligini his qiladi.

Xaritalash - bu ob'ektning o'zini o'zgartirishning optik illyuziyasini yaratadigan va ko'rgazma maydonini animatsiya qilish imkonini beruvchi uch o'lchovli tekislikka proektsiyadir. Video devorlar dinamik tasvirlar yoki videokliplarni namoyish etadi, bu sizga voqealar xronologiyasini kuzatish imkonini beradi.

Galogrammalar yordamida biz muzey ob'ektlarining uch o'lchovli tasvirini olish imkonini beramiz, ular havoda suzayotgani haqidagi illyuziyani yaratamiz [2]. Tashrif buyuruvchilar uchun eng jozibador yangilik bu to'ldirilgan reallik texnologiyasidir. Bu nafaqat muzey buyumining (yoki meros ob'ektining) 3D modelini ko'rish, balki u bilan o'zaro aloqada bo'lish imkonini beradi, shuningdek, boshqa voqelikka to'liq sho'ng'ish illyuziyasini yaratadi [3]. Brchaga ma'lum bo'lgan Kuzbass davlat o'lkashunoslik muzeyida innovatsiyalarning har xil turlari qo'llaniladi: interaktiv zonalar yaratildi, to'ldirilgan reallik texnologiyasi qo'llanildi, axborot kiosklari qo'llanildi va hokazo. Geologiya zalida interaktiv xarita yaratildi, unda ikkita stsenariy tasvirlangan. dasturlashtirilgan: 1) Kuzbassning ma'muriy-

hududiy tuzilishi; 2) Kuzbass hududida foydali qazilmalarning shakllanishi. Xarita polning interaktiv proyeksiyasidir: harakat sensorlari tufayli odam polning ma'lum bir nuqtasiga qadam qo'yganida, stsenariy ishga tushiriladi. Barcha nuqtalardan o'tib, mehmon butun stsenariydan o'tadi. Tashrifchi kerakli ma'lumotlarni olish imkoniyatiga ega bo'lishi uchun devorda xaritaga ulangan ekran joylashgan bo'lib, u tashrif buyuruvchi interaktiv xaritada nimani ko'rishini tushunarli shaklda tushuntiradi. Shuningdek, ushbu zalda asosiy ko'rgazmada mavjud bo'lgan minerallarni aks ettiruvchi gologramma vitrinasi mavjud. Displayda mineralning gologrammali 3D modeli hamda u haqidagi ma'lumotlar mavjud.

Xulosa. Shunday qilib, siz nafaqat mineralni har tomondan o'rganishingiz, balki uning jismoniy xususiyatlari haqida ham batafsil ma'lumot olishingiz mumkin. Bizning muzeylarda ham yuqoridagi innovatsion texnologiyalarda samarali foydalanilsa o'ylaymanki, muzeylarga tashrif buyuruvchilar soni sezilarli darajada oshishga erishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Клементьева, Н. В. Информационные технологии в современном музейном пространстве // Научное обозрение. – 2018. – № 1. – С. 1–5.
2. Пустовойт, Ю. В. Классифицирование мультимедийных технологий в экспозиционно-выставочном пространстве современного музея // Культурное наследие России. – 2019. – № 1. – С. 62– 67. DOI:10.24411/2308-2062-2019-00036.
3. Родионова, Д. Д. Технология дополненной реальности как перспективное направление развития музейного пространства на современном этапе / Д. Д. Родионова, С. В. Сергеев // Вестник Кемеровского государственного университета культуры и искусств. – 2015. – № 33–2. – С. 51–57.
4. Родионова, Д. Д. Актуализация культурного наследия музейными средствами для посетителей с ограниченными возможностями здоровья по

слуху / Д. Д. Родионова, С. И. Гусев, Я. И. Толкалова // Человек и культура – 2021. – № 2. – С. 72–80.

5. Емельянов, Б. В. Экскурсоведение : учебник. – Москва : Советский спорт. – 2007. – 216 с.

6. Кедрова, И. В. Специфика методики экскурсионной работы и ее совершенствование // Научный результат. Технологии бизнеса и сервиса. – 2016. – № 2. – С. 22–27.

7. Шакиров, А. С. Проблемы внедрение стационарных интерактивных мультимедиа систем в музейные экспозиции. Риски и решения / А. С. Шакиров, А. Ф. Набиуллин, И. Г. Мухтов // Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение. – 2018. – № 31. – С. 235–242.